

İLETİŞİM TEK YÖNLÜ OLUNCA

Mesut BULUT*

Résumé

Dans cet article nous avons traité comme sujet, le danger qui cerne l'homme, lié à une communication incomplète. Nous avons essayé de tirer l'attention sur la cause fondamentale de cette non communication. Si on ne prend pas les mesures nécessaires dans peu de temps, cette communication à sans unique causera sur l'homme de nouveaux dégats imprévus.

Mots clefs: Communication, la pensée, la langue, médias

.....

Dil ile düşünce birbirleri içerisinde gelişen, birbirlerini sarmalayan bir olgudur. İnsan, dili kullanarak düşünür, düşünürken dili kullanır ve geliştirir. Bu, gerek dilin gerek düşünmenin sürekli gelişmesi, zenginleşmesi ve yenilenmesi demektir.

İnsanın doğal yeteneklerinden biri olan dil kullanımı ve düşünme, bireylerin kendi kendilerine sorular sorma ve bu sorulara yanıtlar bulma çabası ile iç iletişime dönüşür ki, bu olguya kişi-içi iletişim denilir. Birey, kendi içerisinde ürettiği sorulara yanıt bulmak için çevreye açılma, çevreyi tanıma, çevreyle iletişim kurma gereksinimi duyar. Bu gereksinim başta kişilerarası iletişim olmak

* Öğr.Gör.Dr. Mersin Üniversitesi, İletişim Fakültesi.

üzere, her türlü iletişim –toplumsal, kitlesel ,vs-biçiminin ortaya çıkmasına kaynaklık eder.

Tarihin ilk dönemlerinde kişiler, gerek kendi içlerinde, gerek kişilerarası, gerek sosyal ve diğer iletişim biçimleriyle aradıkları soruların yanıtlarını bulamayınca büyük bir paniğe kapılmışlardır; anlayamadıkları, algılayamadıkları olay ve olgular karşısında **korkmuş** ve bu korkunun etkisine karşı verdikleri tepki onları, yarattığı gibi kolayca yok edebilecek bir gücün olması gerektiği düşüncesine yöneltmiştir: Bu güç **Tanrı'dır** . Tanrı = yaratıcı + yok edici, mantığı içerisinde, onun yok edici yönünü unutmak istemiş gibi sadece yaratıcı yönünü dillendirmiş ve “Tanrılar, insanı ve evreni yarattı” demişlerdir.

Dil ve düşünce ile başlayan kendini tanıma sürecinde insana yön verenin, insanın kendi korkuları olduğu açıkça görülebilmektedir. İnsanlar, kendi korkularından yarattıkları tanrıları hoşnut tutmak için –törenler, kurbanlar, ayinler, gibi-her yolu denemişlerdir. Bütün çabalarına rağmen, yarattıkları “Korku Tanrıları”ndan kurtulmaları için-yaklaşık 1000 yıllarına doğru-Yunan düşüncesinin ortaya çıkmasını beklemek zorunda kalmışlardır.

Yunanlılar, estetik bir sosyal yapıya ve güzel konuşmaya değer veren toplum olarak, insanlık tarihinde devrimler yaratan fikirler üretmiş, belki de insanlar ve korku tanrıları arasında çok uzun süre önce başlamış olan bir savaşın galipleri olarak düşünce tarihine adlarını yazdırmışlardır. Tanrıları koltuklarından edip, yerlerine insanları oturtmayı başaran yunanlıların bu durumunu Hamilton şöyle açıklar: “Yunanlıların ortaya çıkışıyla insan, evrenin merkezine oturur. Bu büyük bir düşünsel yeniliktir. O zamana kadar insanın

hiçbir önemi yoktu. İnsan, Yunan düşüncesiyle ilk kez kendi varlığının bilincine varmıştır.” (Hamilton;1997;10)

Bu düşünsel başarının ardında şüphesiz, bugün “kitle iletişimi” diye adlandırılan olgu yatar. Kitle iletişimi kısaca şöyle tanımlanabilir: Bir kitleye yönelik “bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma sürecidir.”(Dökmen,2002:19) Yunanlılar, kitleler önünde konuşarak kendi düşüncelerini aktarmaya çalışmış ve kitle iletişiminin en güzel örneklerini sergilemişlerdir. O günlerden günümüze kadar gelen ilk yazılı belge de Homeros’un İlyada’sı olmuştur.

Homeros’un yazılı belgesinden 20.yy’ın ikinci yarısına kadar uzanan süreçte, özellikle de 1900 lü yıllardan sonra, teknolojik alanda yapılan inanılmaz atılımlar yeni bir toplum biçiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Telefon, bireyi kendi sesinden ayırırken “Ben”i parçalamış, kişilerarası iletişim kopmuş; birey oluşturduğu toplumun yabancıları olmuş, eş dostu göremez, komşu komşuyu tanımaz olmuştur. Bu yeni yapılanma içerisinde bireyler, yoğun ve sistematik bir biçimde işletilen reklam saldırılarıyla tüketime yöneltilmiş, varoluşlarını tüketimle korumaya çalışmışlardır. Böylece sadece çalışan ve tüketen nesnelere haline dönüşmüşlerdir. İletişimin, neredeyse tamamıyla kopartıldığı bu ortamdan “absürd” doğmuştur. Ionesco’nun , “Sandalyeler” adlı yapıtında iletişimin ne derece koptuğu, dilin anlamsızlaştığı çarpıcı bir şekilde sahneleştirilmiştir. Bu oyunda, dostlarına, arkadaşlarına bir mesaj iletme isteyen iki yaşlı karı-koca, mesajlarını iletmesi için bir konuşmacı, bulurlar. Oyunun sonunda, mesajı iletme için gelen konuşmacının da konuşma becerisi olmayan bir kekeme olduğu görülür.

Toplumsal yapıyı şekillendiren, yönlendiren, teknolojiyi kendi çıkarları doğrultusunda kullanan Elitler, gücü ele geçirmede en önemli unsurun iletişim olduğunu kavramış ve bireyleri, dolayısıyla kitleleri iletişimden uzak tutmanın yolları aramışlardır. Bu amaca yönelik olarak da radyo, gazete ve son elli yıl içerisinde de televizyon, bu elit, yönlendirici grubun en etkili silahları olmuştur. Özellikle de TV, hem görsel, hem işitsel iletişim özelliğinden dolayı en gözde iletişimsel güdüleme (manipulation) aracı haline gelmiştir.

Basılı, işitsel ve görsel-işitsel basın aracılığıyla, zaten kopmuş olan kişilerarası iletişimin yerini pasif iletişim –tek yönlü bilgilenme- almıştır. Yani, bilgi üretmeyen –ürettirilmeyen-, aktarmayan,- aktarmasına engel olunan-, anlamlandırmayan – anlamlandırmasına zaman tanınmayan-iletişim ortamı yaratılmış, ortaya çıkan iletişim boşluğunu da medya doldurmuştur. Böylece, iletişim kurmayan, kuramayan birey ve toplum medyanın gösterdiği yönlerle doğru Ionesco'nun “Gergedanlar”ı gibi koşmaya başlamıştır.

Aktif iletişim ortamının yok edilmesi aynı zamanda dilin ve dolayısıyla da düşünmenin yok edilmesi anlamına gelmektedir. Dilin yok edilmesi, ya da işlevsiz hale dönüştürülmesi insanların başladıkları yere, yani korkular çağına geri dönmesine neden olmuştur. Tek farkla ki, o çağlarda doğal olayların anlaşılmamasından, bilgisizlikten kaynaklanan korkularının yerini bu çağda sanal korkular almıştır.

Tek Yönlü, Tek Kanallı İletişim Düzeneği; Medya

Medya araçları aracılığıyla insanlar tek yönlü, tek kanallı bir evrene hapsedilmiş durumdadır. İzleyicinin, dinleyicinin ya da okuyucunun tek yönlü, yoğun medya bilgilendirmesi (information), gerçek bilgiyi gizlemesi (desinformation) etkinliğinden yönlenmemesi düşünülemez. Bu yönlendirme, sonuç olarak, medyanın istediği yönde istedik davranışlar sergilenmesine yol açmaktadır. Özerkan'ın bu konudaki saptaması şöyledir: " Medya, olay ve durumlara genel yaklaşımında, neyin "olağanüstü" neyin "olağandışı" olduğuna karar vermektedir." (Özerkan;2002) Türkiye'de yapılan 3 kasım 2002 genel seçimlerinin ortaya çıkardığı tablo bu olgunun açık bir belgesi niteliğindedir. Sanal korkular yaratıp, kitleleri ne denli yönlerdiğinin fotoğrafıdır.

Tek yönlü ve tek kanallı bu iletişim biçimi, iletişim özürülü bir kitle yaratmıştır. Belli bir manyetik alana kapatılan ve sürekli etki altında bulunan insanların gerçekleştirdiği iletişim ile, bu etkiden uzakta olan insanların gerçekleştirdiği kişi-içi iletişim birbirinden çok farklıdır. Dış etkilerden uzak, kapalı bir alanda bulunan bir tutuklunun bile kendi iç iletişimde farklılık olduğunu Anday, "İçeridekiler" adlı tiyatro yapıtında şu sözcüklerle dile getirmiştir "... İçeride insanın kafası bir başka türlü işliyor." (Anday; 1989)

Sanal dünyaya hapsedilen insanların empati biçimleri de yeni dünyalarına uygun bir biçim kazanmıştır. Sanal dünyanın insanları empatiyi gerçek insanlar yerine, hayallerinde, sanal kahramanlarla gerçekleştirmekte, gerçek insanları anlamaya çalışmak yerine sanal kahraman olmayı tercih etmektedirler. Bu olgu, bireyin sanal ile gerçek arasında ayırım yapamaz duruma gelmiş olduğunu göstermektedir. Bireye ulaşan tek yönlü iletişim kanalı dışındaki

tüm kanallar kapanmış gibidir. Bin yıl öncesine kadar bireylerin yaşam biçimini yönlendiren, doğadan kaynaklanan korku tanrılarının yerini sanal tanrılar almıştır. Bu tanrının adı, kitle iletişiminin tek hakimi duruma gelen 'Medya' dır. Medyanın korkuları korkularımız, sevinçleri sevincimiz olmuş, her birey medyanın bir nesnesi haline dönüşmüştür.

Sonuç

Yeni dünya düzeni birtakım dengeler üzerine oturtulmuştur. Bu dengeler, askeri, ekonomik, sosyal dengelerdir. Sosyal denge kendi içerisinde denge kurarken hak ve özgürlükleri temel almaktadır. Ekonomik denge ise, serbest piyasa ekonomisi sisteminin gereklilikleri doğrultusunda kurulmaktadır. Gerek sosyal denge, gerek ekonomik dengenin en önemli unsurlarından biri iletişimdir. Gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelerde sosyal dengesizliği yaratan en büyük etmenlerin başında sağlıklı, serbest iletişim –konuşma yasakları, devlet sırrı gerekçesiyle toplumun bilgilendirilmemesi , vb gibi-ortamının olmaması gelmektedir. Ekonomi alanında dengesizliği yaratansa, herhangi bir ekonomik güç grubunun aşırı reklam kampanyaları ile pazar payındaki oranlarını sürekli lehlerine çevirmek, aynı pazarda bulunan diğer grupları yok etmek ve tekelleşmektir.

Birey ve toplumlar, bu yeni dünya düzenine ayak uydurmak, uyum sağlamak için büyük çaba sarfetmektedirler. Ama teknolojik atılımlar ve yenilikler o kadar hızlı olmaktadır ki, birey ve toplum bu hıza ulaşmakta zorlanmaktadır. 20. yüzyılda en büyük gelişim ve atılımlardan biri de iletişim alanında yaşanmış, hiper teknoloji ile donanmış kitle iletişim araçları toplum üzerinde gözle görülebilen

davranış ve düşünme değişiklikleri yaratmıştır. İletişim sürecinin kısılmasına rağmen kişilerarası ve sosyal iletişim kopmuş, yukarıda kısaca belirttiğimiz sosyal denge altüst olmuştur. Aynı dili konuşan insanlar, ortaya çıkartılan kavram kargaşaları yüzünden birbirlerini anlayamaz olmuşlardır. Özellikle "TV"nin, bağlayıcı ve yönlendirici özelliği bu kopukluğun ortaya çıkışında önemli bir rol oynamıştır ve tam anlamıyla "kusurlu iletişim" ortamı yaratılmıştır.

Kendi yarattığı teknoloji, kendisini yaratan insanı esir etmiş, düşünme, iletişim kurma yetisini en aza indirmiştir. Bu durumdan kurtulmak, tekrar sağlıklı iletişim kurabilmek için çıkar yollardan biri, yaratılan sanal dünyadan hızla uzaklaşmaktır. Birey ve toplum yitirmekte olduğu düşünme-üretme-iletme ve anlamlaştırma sistematüğini yeniden kazanmalıdır. Bireyler, mantıklı düşünmenin ve kişilerarası iletişim kurmanın yanında sosyal iletişim kurmanın hazzına tekrar varmalı, bin yıl önce oturup günümüzde kaybettiği evrenin merkezindeki koltuğuna tekrar oturmalıdır.

Aileler, TV, internet kısılacından kurtulmalı, iletişim araçlarıyla daha az zaman geçirmenin yollarını aramalıdır. Bunu için programlarda seçici olmalı, çocukları ve gençleri aşırı TV izlemenin ve internet bağımlılığının tehlikeleri konusunda uyarmalıdır. Sosyal etkinliklere daha çok zaman ayırmaya çaba harcamalı, ve çocukları bu yönde motive etmelidirler. Devlet, eğitim kurumlarının bu olgu üzerinde daha titizlikle durmalı, ders programlarında düzenlemeler yapmaya gitmeli, gerekirse kendi kanallarında tüm bireyleri eğitici programlar hazırlamalıdır. Bıçakçının ,TV'nin, kişilerarası iletişim de bile ne kadar gündem oluşturduğu konusundaki yaptığı saptama önemsenmesi gereken ve önlemlerinin bugünden alınması gereken tehlikelerin ilk işareti

gibidir: “Genel göstergelerin ardından iletişime yönelik sonuçlara bakıldığında, en yaygın iletişim aracının televizyon olduğu görülmektedir. Öyleki katılımcıların çoğu kişilerarası iletişimlerinde bile medyanın, dolayısıyla TV'nin gündem oluşturduğunu belirtmiştir.” (Bıçakçı: 2002)

Kaynakça

- ANDAY, Melih, Cevdet, (1989), “İçeridekiler, Toplu Oyunları II ” ,Adam Yayınları , İstanbul
- BIÇAKÇI, İlker, (2002) İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 13;353-357, İstanbul
- DÖKMEN, Üstün, (2002),” İletişim Çatışmaları ve Empati”, 19.Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- HAMILTON, Edith (1962), “La Mythologie”, Marabout, France
- İONESCO, Eugène, (1951), “Les Chaises”, Gallimard, France
- İONESCO, Eugène, (1958), “Rhinocéros”, gallimard, France
- ÖZERKAN, Şengül, (2002),”Medya, Dil ve İletişim”, İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 2;63